

Kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelise seose tõendus

Lõplik kokkuvõttev raport

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

KAASAVA HARIDUSE JA SOTSIAALSE KAASATUSE VAHELISE SEOSE TÕENDUS

Lõplik kokkuvõttev raport

Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur (edaspidi agentuur) on sõltumatu isemajandav organisatsioon. Agentuuri tegevust kaasrahastavad liikmesriikide haridusministeeriumid ja Euroopa Komisjon Euroopa Liidu (EL) Erasmus+ haridusprogrammi (2014-2020) tegevustoetusega.

Kaasrahastas Euroopa
Liidu programm
„Erasmus+”

Euroopa Komisjoni toetus trükise väljaandmisele ei kujuta endast heakskiitu selle sisule, mis peegeldab vaid trükise autorite vaateid, ja komisjon ei vastuta trükises sisalduva teabe mis tahes kasutamise eest.

Selles dokumendis esitatud ükskõik kelle vaated ei kujuta endast tingimata agentuuri, selle liikmesriikide ega komisjoni ametlikke vaateid.

Toimetaja: Simoni Symeonidou

Dokumendist väljavõtete tegemine on lubatud, kui neile lisatakse selge allikaviide. Sellele raportile tuleb viidata järgmiselt: Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur 2018. *Kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelise seose tõendus: lõplik kokkuvõttev raport.* (S. Symeonidou, toim). Odense, Taani

Et rohkem inimesi saaks raportit lugeda, on see 25 keeles ja kättesaadav elektroonilises vormingus agentuuri veebilehel www.european-agency.org

See on ingliskeelse originaalteksti tõlge. Kui esineb kahtlusi tõlgitud teabe täpsuses, siis vaadake ingliskeelset originaalteksti.

ISBN: 978-87-7110-753-1 (elektrooniline)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2018

Sekretariaat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brüsseli esindus
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
JÄRELDUSED	6
Haridus	7
Tööhõive	8
Kogukonnas elamine	9
POLIITIKA PÕHISÕNUMID JA KAALUTLUSED	9

SISSEJUHATUS

Teaduskirjandus toob kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelise seose nii kaasava hariduse kui ka sotsiaalse kaasatuse uurimisel sageli esile kui tähtsa teema. Kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelist seost analüüsivad uuringud on kättesaadavad, kuid piiratud kujul. Need teadustööd on sageli koostatud muudes teadusharudes kui kaasav haridus, näiteks sotsioloogia ja psühholoogia. See võib takistada kaasava hariduse huvirühmadel saada teavet ja kasutada uuringute tulemusi puudega inimeste heaks.

Eelpool esitatut arvesse võttes koostati kirjandusülevaade, et uurida kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse seost puudega inimestel. Ülevaate aluseks oli täpsemalt kaks uurimisküsimust.

- Mis on kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vaheline seos?
- Mida räägitakse praeguses teadustöös kaasava hariduse potentsiaali kui sotsiaalse kaasatuse edendamise vahendi kohta?

Ülevaade koostati nii lühiajalist (st aeg, mil lapsed käivad koolis) kui ka pikaajalist (st kui puudega inimesed lõpetavad kohustusliku koolihariduse) sotsiaalset kaasatust silmas pidades. See keskendus kolmele valdkonnale – haridus, tööhõive ja kogukonnas elamine – ning otsis uuringute andmekogumitest tõestust selgitamiseks, kuidas kaasav haridus on seotud sotsiaalse kaasatusega. Taustakirjandus vaatleb kaasava hariduse mõju sotsiaalsele kaasatusele, uurides hariduse, tööhõive ja kogukonnas elamise valdkondi. Rahvusaheliste organisatsioonide, nagu Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, Euroopa Liidu ja Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuuri avaldatud raportid ning teised organisatsioonid/võrgustikud uurivad samuti seda.

Mida annab ülevaade kaasavat haridust käsitlevale kirjandusele juurde, on struktureeritud lähenemisviis suure arvu vastavateemaliste uuringute uurimiseks. Selle peamised leiud tulenevad teadusuuringute sünteesist. See toob välja puudega inimeste lühiajalise ja pikaajalise sotsiaalse kaasatuse eritahud kõigis kolmes valdkonnas (haridus, tööhõive ja kogukonnas elamine).

Eeldatavasti kasutavad ülevaadet erinevad haridusvaldkonna sidusrühmad ja seda erinevatel tasemetel. Kirjandusülevaade kaasava hariduse mõjust sotsiaalsele kaasatusele võib eriti kasulik olla poliitikakujundajatele, kes soovivad seoses kaasava haridusega

arendada tõenduspõhist poliitikat. Ülevaade peaks teisel tasandil aitama kaasa kaasava hariduse teooriale. See toimub tõendite esitamise teel, et kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse omavaheline seotus on vajalik kaasava hariduse tingimuste, üleminekustruktuuride ja sotsiaalpoliitika kvaliteedi jaoks (nt puudega inimeste tööhõive toetamise poliitika, iseseisva elamise poliitika, hoonestatud keskkonna juurdepääsetavuse poliitika). Ülevaade esitab ka tõendeid, mis viitavad edasiste uuringute valdkondadele (eriti Euroopa riikides).

See lõplik kokkuvõttev raport toob välja kirjandusülevaate peamised leiud ning esitab poliitika põhisõnumid ja kaalutlused. Täielik kirjandusülevaade on kättesaadav trükisena ja elektroonilises formaadis agentuuri veebilehel.¹

JÄRELDUSED

Ülevaate andmetest järeldub, et kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahel on seos hariduse, tööhõive ning kogukonnas elamise valdkondades. Teised tegurid paistavad samal ajal takistavat või tõhustavat sotsiaalset kaasatust. Nende hulka kuulub kaasamise praktika kvaliteet, sotsiaalpoliitika, sotsiaalsed struktuurid ja suhtumised, üksikisiku elukulg jne. Ülevaates esitatud uuringutulemused näitavad, et erikoolis käimine minimeerib sotsiaalse kaasatuse võimalusi nii lühi- (kui puudega lapsed on koolis) kui ka pikaajaliselt (pärast keskhariduse omandamist). Erikoolis õppimine on seotud kehva akadeemilise ja kutsekvalifikatsiooniga, tööhõivega kaitstud õpikodades, finantsilise sõltuvusega, vähemate võimalustega iseseisvalt elada ning kehvade sotsiaalvõrgustikega pärast lõpetamist. Poliitikakujundajad võiksid selles kontekstis kaaluda, kuidas kujundada paljudes riikides leiduv eriõpe ümber nii, et see toetaks õppimist kaasava hariduse raamistikus.

Kirjandusülevaate peamiste järelduste kokkuvõtte on toodud all. Need on jagatud kolmeks alajaotiseks: haridus, tööhõive ja kogukonnas elamine.

¹ Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur, 2018. *Evidence of the Link Between Inclusive Education and Social Inclusion: A Review of the Literature [Kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelise seose tõendus: kirjanduse ülevaade]*. (S. Symeonidou, toim). Odense, Taani. www.european-agency.org/resources/publications/evidence-literature-review

Haridus

Ülevaate järeldused kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelise seose kohta kohustuslikus hariduses ning kõrghariduses näitavad, et:

- **Kaasav haridus suurendab võimalusi puudega ja puudeta õpilaste omavaheliseks suhtlemiseks ning tiheda sõpruse loomiseks.** Kuigi sotsiaalseid suhteid on keeruline mõõta, kaasavas keskkonnas aset leidvad sotsiaalsed suhtlused on sõpruse, sotsiaalsete ja suhtlusoskuste, tugivõrgustike, kuuluvustunde ning positiivsete käitumuslike tulemuste tekkimise eelduseks.
- **Kaasavas keskkonnas toimuva sotsiaalse suhtluse ja sõpruse toimumise osas tuleb käsitleda mitut elementi, mis aitavad õppijate osalemisele kaasa (st juurdepääs, koostöö, äratundmine ja aktsepteerimine).** Puudega õpilaste sotsiaalse kaasatuse saavutamiseks kaasavas keskkonnas on vajalik suurendada osalemist kõikides valdkondades, kõikide osaliste seas (st töötajad, õpilased ja lapsevanemad) ning kõikidel tasemetel (st koolipoliitika ja praktika, kooli kultuur). Puudega õpilaste sotsiaalset kaasatust ei saavutata, kui nende osalemist takistavad negatiivne hoiak puudesse ja tõrjuv koolistruktuur (nt piiratud juurdepääs, vähene paindlikkus, keeruliseks peetavatest õppeainetest vabastamine).
- **Kaasavas keskkonnas õppinud puudega õpilased võivad akadeemiliselt ja sotsiaalselt olla võimekamad kui erikoolis õppinud õpilased.** Õpilase akadeemilist ja sotsiaalset võimekust edendatakse, kui paigas on tõeliselt kaasavad poliitikad ja praktikad, olemas on kaasav koolikultuur ning õpetajad järgivad kaasavat pedagoogikat.
- **Kaasava hariduse keskkonnas osalemine ja toetuse saamine suurendab kõrghariduse omandamise tõenäosust.** Kaasava hariduse ja kõrghariduse omandamise omavaheline ühendus sõltub ülemineku tõhusast planeerimisest, mis algab keskkoolist ja hõlmab kogukonda. Kõrghariduse omandamist takistavad mitmed asjaolud, nagu rahapuudus, ebapiisav abi rakendusele, vajalike abinõude puudulik kindlaksmääramine, kehv juurdepääs vajalikule õppematerjalile ja halva kvaliteediga üleminekuplaanid.

Tööhõive

Ülevaate järeldused kaasava hariduse ja tööhõive kohta näitavad, et:

- **Kaasava hariduse keskkonnas osalemine on üks tegureid, mis suurendab puudega inimeste tööle saamise võimalusi.** Peale hariduse mõjutab puudega inimeste tööhõive võimalusi mitu sotsiaalset tegurit, nagu poliitika, kohalik turg, tööhõive võrgustikud, tööandjate suhtumine ja kättesaadavad tööhõivestruktuurid.
- **Õppekava sisu võib piirata või suurendada noorte puudega inimeste tööhõive võimalusi.** Õppekavas juurdepääsu tagamine toob kaasa akadeemilised ja kutsekvalifikatsioonid, mis suurendavad tööhõive võimalusi. „Spetsiaalsete“ õppekavade vormid, mis on spetsiaalselt puudega noorte jaoks vastu võetud või määratud, võivad tööhõive võimalusi piirata.
- **Keskkoolis pakutavad kvaliteetsed üleminekuprogrammid võivad suurendada puudega inimeste tööle saamise võimalusi.** Keskkoolis aset leidvaid kogukonnapõhiseid üleminekuprogramme loetakse töö leidmisel tõhusamaks kui koolipõhiseid üleminekuprogramme. Eripedagoogide poolt tavalisi klassiõpetajaid kaasamata õpetatavad lühikesed üleminekuprogrammid piiravad tööhõive võimalusi avatud tööturul.
- **Kaasava hariduse keskkonnas õppimine võib mõjutada puudega inimeste tööhõive tüüpi (st kaitstud tööhõive, toetatud tööhõive, avatud tööhõive ja eraettevõtlus).** Erikoolis hariduse saamist seostatakse tööhõive kindlustamisega kaitstud õpikodades (mis väidetavalt aitab kaasa pigem puudega inimeste eraldatusele kui sotsiaalsele kaasatusele). Kaasavas keskkonnas õppimine toob kaasa akadeemilised ja kutsekvalifikatsioonid ning oskused, mis suurendab võimalust valida muu tööhõivevorm, nagu toetatud tööhõive, avatud tööhõive ja eraettevõtlus.

Kogukonnas elamine

Ülevaate eesmärgil viitab kogukonnas elamine iseseisvat elamist, majanduslikku sõltumatust, sõprussuhete ja sotsiaalsete võrgustike olemasolu ning vabaajategevustes osalemist. Ülevaate järeldused kaasava hariduse ja kogukonnas elamise kohta näitavad, et:

- **Hariduse ja sotsiaalse heaolu poliitikad on iseseisva elamise saavutamiseks kaks omavahel seotud tegurit.** Kaasav haridus on üks tegur, mis suurendab iseseisvalt elamise võimalusi. Tavakoolis saadud kehv haridus kombineerituna kehvade sotsiaalse heaolu poliitikatega vähendab iseseisva elamise võimalikkust.
- **Kaasava hariduse keskkonnas koolis käivad puudega noored on vahetult pärast keskkooli lõpetamist suurema tõenäosusega majanduslikult sõltumatud.** Kaasava hariduse mõju majanduslikule sõltumatusele väheneb selle järgi, kui palju aega on lõpetamisest möödas, sest mitmesugused tegurid mõjutavad inimese elutsükli. See võib viia sotsiaalabist sõltumiseni.
- **Erikoolis käivatel puudega noortel on täiskasvanuna väiksema tõenäosusega sõprussuhteid ja sotsiaalseid võrgustikke.** Aastate jooksul puudega inimeste sotsiaalsed võrgustikud isiklike eelistuste ja elutsükli erineva trajektoori tõttu muutuvad ning eriklasside negatiivne mõju on vähem nähtav.
- **Kaasava korraldusega haridus on üks tegureid, mis suurendab vabaajategevustes osalemise võimalusi.** Erikoolis õppimine toimib osalemisel takistusena. Samas tuleb puudega inimeste osalemist vabaajategevustes tõlgendada ettevaatusega, sest mõnikord võrdsustatakse vabaajategevust füüsilise kohaloleku või teraapiaga ning see ei too kaasa inimese rahulolu.

POLIITIKA PÕHISÕNUMID JA KAALUTLUSED

Ülevaate järeldusi arvesse võttes võivad poliitikakujundajad kaaluda tõendus põhise poliitika kujundamist, mille eesmärk on puudega inimeste sotsiaalse kaasatuse suurendamine nende elu jooksul. See jaotis esitab ülevaatel põhinevad poliitika põhisõnumid ja kaalutlused.

- Peale Euroopa ja rahvusvahelise kaasava haridussüsteemi suunas liikumise toetamise annab ülevaade poliitikakujundajatele uuringutulemused kaasava hariduse positiivsest mõjust sotsiaalsele kaasatusele. Veelgi enam, ülevaates rõhutatakse, et poliitikad, mis näevad kaasavat haridust kui lihtsalt paigutust tavakoolis, takistavad puudega õpilaste osalemist ning seega ei too see kaasa sotsiaalset kaasatust. Et kaasav haridus avaldaks sotsiaalsele kaasatusele mõju, on vaja läbi poliitikate ja praktika kindlustada, et puudega õpilased osaleksid koos puudeta õpilastega kõikides kooliasjades (nt õppimine, mängimine, juurdepääs kõigile kooli aladele ja tegevustele jne) võrdsetel alustel. Peale selle peavad poliitikad, järgnevad määrused ja kvaliteedi tagamise standardid näitama selgelt, et kaasavas haridussüsteemis pakuvad huvi nii akadeemiline kui ka sotsiaalne saavutus.
- Poliitikakujundajad peavad kaaluma, kuidas saaks poliitika kõige paremini reguleerida üleminekut ühelt süsteemilt teisele ning ühelt eluperioodilt teisele nii, et säilitaks või suurendaks sotsiaalse kaasatuse võimalusi. Näiteks ülevaade soovitas, et kaasav haridus suurendab kõrghariduses osalemise tõenäosust. Samas võivad teised muutujad, nagu juhendamise puudumine ja üleminekuplaanid, muutuda samal ajal takistuseks. Samamoodi soovitas ülevaade, et kaasav haridus suurendaks tõenäosust leida avatud tööturul tasustatud töökoht. Sellest hoolimata on takistuseks teised tegurid, nagu poliitika ja juurdepääsmatu töökeskkond. Sellistel ja muudel juhtudel

peavad poliitikakujundajad kaaluma, kuidas tagada, et teised poliitika, mis mõjutavad puudega inimesi nende vananedes, hindavad kaasavasse haridusse tehtud investeeringut.

- Teine poliitikaga seotud arutamist vajav teema on see, kuidas pikendada kaasava hariduse positiivset mõju. Ülevaade soovitas, et kuigi kaasaval haridusel on positiivne mõju tööhõivele ja majanduslikule sõltumatusele kohe pärast keskkooli lõpetamist, nõrgeneb mõju selle järgi, kui palju aega on lõpetamisest möödas. On väidetud, et see on erinevate isiklike tegurite tulemus, nagu inimese elutsükel, võimalik õnnetus või haigus, pereelu tingimused jne. Poliitika võib aga kaaluda, kuidas edendada puudega inimeste sotsiaalset kaasatust edaspidi läbi tööhõive, sest nad vananevad ja muutuvad riskirühmaks.
- Poliitikakujundajad võiksid kaaluda, kuidas kujundada paljudes riikides leiduv eriõpe ümber nii, et see toetaks õppimist kaasava hariduse raamistikus. Ülevaates esitatud uuringutulemused näitavad, et erikoolis käimine minimeerib sotsiaalse kaasatuse võimalusi nii lühi- (kui puudega lapsed on koolis) kui ka pikaajaliselt (pärast keskhariduse omandamist). Erikoolis õppimine on seotud kehva akadeemilise ja kutsekvalifikatsiooniga, tööhõivega kaitstud õpikodades, majandusliku sõltuvusega, vähemate võimalustega iseseisvalt elada ning kehvade sotsiaalvõrgustikega pärast lõpetamist.

Tulevased uuringud võiksid põhjalikumalt uurida õpilaste kogemusi nende koolielu jooksul erinevas kontekstis, koolipoliitikat ja praktikat, haridusest tööhõivesse ülemineku tagamise struktuuri/programme ning kogukonnas elamist. Taoline uuring tooks välja erinevad muutujad, mis muudavad sotsiaalse kaasatuse võimalikuks. Pikaajalised uuringud on samuti tähtsad kaasava hariduse ja sotsiaalse kaasatuse vahelise seose käsitlemises kõigil kolmel alal (haridus, tööhõive ja kogukonnas elamine). Taolised uuringud võiksid veelgi rõhutada, kuidas kaasava hariduse poliitika ja teised poliitika (nt sotsiaalpoliitika, tööhõivepoliitika) edendavad või takistavad sotsiaalset kaasatust erinevates kontekstides.

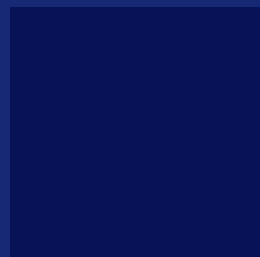

Sekretariaat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brüsseli esindus:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgique
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org